

תמצית

כוחות הביטחון קיימו בעת משבר הקורונה פעילות מוגברת בישובים הערביים: משטרת ישראל עסקה בעיקר במשימות אכיפה של הוראות משרד הבריאות, ופיקוד העורף סייע לרשויות המקומיות בניהול המשבר והגיש סיוע לאוכלוסיות נזקקות. פעילות זו התקיימה תוך תיאום מלא עם הרשויות המקומיות ו-ועד החרום הלאומי של החברה הערבית, שפעל מחדר מצב בשפרעם. ועד החירום נתן גיבוי מלא לכוחות הביטחון שפעילותם התקבלה בברכה וזכתה להערכה מצד החברה הערבית. משטרת ישראל ופיקוד העורף התגלו בתקופה זו בעיני החברה הערבית והנהגתה כגופים אפקטיביים והוגנים, הדואגים לסדר ולשלום הציבור ביישובים הערביים ובישובים היהודיים באופן שווה. לכך פוטנציאל של השלכות חיוביות למרקם היחסים העתידיים של הציבור הערבי עם המדינה.

רקע – מערכת היחסים בין הציבור הערבי לבין כוחות הביטחון

היחסים בין החברה הערבית למשטרת ישראל בשני העשורים האחרונים היו רוויים משקעים כואבים, שהיוו שיקוף ליחסים המעורערים בין המדינה והרוב היהודי לבין האזרחים הערבים. המשטרה נתפסת בעיני רוב הציבור הערבי כמי שמעניקה לו שירות בלתי שוויוני המתאפיין בנוקשות ואלימות כלפי הערבים ("שיטור-יתר"), מצד אחד, ובהזנחה ואי טיפול כנדרש באלימות ובפשעה הפוגעת בחיי היומיום שלהם ("שיטור-חסר"), מצד שני.⁴⁴

בחברה הערבית קיימת דאגה מתמשכת ממה שנתפס בעיניה כיד "קלה על ההדק" של משטרת ישראל כלפי בניה. העובדה שהמחלקה לחקירת שוטרים, שנדרשה על ידי "ועדת אור" לחקור את כל מקרי ההרג שאירעו באוקטובר 2000, הגיעה למסקנה שאין להגיש כתבי אישום כלפי אף שוטר, וכן ריבוי המקרים מאז, שבהם נהרגו אזרחים ערבים מירי משטרתי מבלי לתת את הדין על כך – מעמיקים את דאגתם. לכך נוסף התסכול בשל הפערים הנמשכים במענה המשטרתי הניתן לחברה הערבית בהשוואה לזה הניתן לחברה היהודית, במיוחד בתחום האלימות והפשעה הגואה. בצד אלה

44 על שיטור-יתר ושיטור חסר כלפי המיעוט הערבי בישראל, ראו: גופר, א. ובן-פורת, ג. (עורכים), (2013) שיטור בחברה משוסעת, הוצאת פרדס.

קיימת בחברה הערבית גם תחושה כי המשטרה ובתי המשפט נקטו יד קלה מדי כלפי פעילי ימין קיצוניים שביצעו פעולות נקם אלימות ("תג מחיר") בישובים ערביים, כמו הצתת מכוניות והשחתת רכוש.

בעקבות זאת איבדה המשטרה את מרבית הלגיטימציה שלה בחברה הערבית, אשר פיתחה כלפיה חשדנות ועוינות. המפגשים האלימים בין החברה והמשטרה הזינו את הדעות הקדומות והתפיסות השליליות והחריפו את המתחים בין הצדדים. אי האמון המתמשך של החברה במשטרה היקשה על תפקודה בישובים הערביים ופגע ביכולתה לזכות בשיתוף הפעולה מצד הציבור.

בצד זאת, היו כמה גילויים חיוביים. כך למשל, זכתה משטרת ישראל בשנים האחרונות בהערכה מסוימת מצד החברה הערבית על נכונותה להיאבק בנחישות בגילויי גזענות כלפי שחקנים ערבים במגרשי הכדורגל. מדיניות המאבק בגילויי הגזענות והאלימות קיבלה תוקף חוקי כאשר הכנסת חוקקה (ב-2008:30.4) את "חוק איסור אלימות בספורט התשס"ח-2008". החוק קבע כי העונש על אמירה גזענית במגרשי הספורט יהיה עד שנתיים מאסר בפועל.⁴⁵ משטרת ישראל משתפת פעולה בתחום זה עם ההתאחדות לכדורגל ונוקטת בפעולות שונות כמו מעצר אוהדים וחקירתם במשטרה, הרחקה מהמגרשים, ואף הגשת כתבי אישום בגין גזענות בספורט והסתה לגזענות במגרשי הכדורגל.

פעולות כוחות הביטחון בישובים הערביים בימי הקורונה

על רקע מציאות זו, משטרת ישראל ופיקוד העורף פעלו באופן צמוד ובתיאום מלא ביניהם לאורך כל משבר הקורונה. המשטרה עסקה בעיקר במשימות אכיפה של הוראות משרד הבריאות, הטלת סגר על יישובים נגועים בקורונה, שמירה על הסדר הציבורי וסיוע בהסברת הוראות משרדי הממשלה. פיקוד העורף סייע לרשויות המקומיות בניהול המשבר, ניהל את פעילות ההסברה באמצעות פורטל החירום הלאומי בערבית, סייע למשטרה באכיפה על-ידי שיקוף תמונת המצב היישובית, והגיש סיוע לאוכלוסיות נזקקות.

⁴⁵ מתוך לשון החוק: "איסור התבטאות גזענית - המתבטא התבטאות גזענית במהלך אירוע ספורט, דינו - מאסר שנתיים; בחוק זה, "התבטאות גזענית" - קריאה של מילים, צלילים או נהמות, וכן התבטאות חזותית... שיש בהם משום איום, השפלה, ביזוי, גילוי איבה, עוינות, אלימות או גרימת מדנים כלפי אדם, ציבור או חלקים של האוכלוסייה, והכל בשל צבע או השתייכות לגזע, לדת או למוצא לאומי-אתני."

<http://www.knesset.gov.il/Laws/Data/law/2182/2182.pdf>

פעולות משטרת ישראל

אכיפת הוראות משרד הבריאות - בזמן משבר הקורונה התפרסמו עשרות רבות של הנחיות והוראות לציבור, שהפרתן הייתה כרוכה בענישה ובקנסות בדרגות שונות, הן לאזרחים והן לבעלי עסקים. המשימות העיקריות של המשטרה בהקשר זה היו אכיפת התקנות של משרד הבריאות תוך שמירת הסדר הציבורי, מניעת ניסיונות ביזה של בתי עסק שהוגדרו כלא חיוניים ונסגרו לתקופה ממושכת, וכן למניעת התקהלויות המוניות. הסגר שהוטל הותיר את רוב האנשים במשך רוב שעות היממה בבתי, מה שצמצם באופן משמעותי את עבירות הרכוש, אולם עסקים רבים שהוגדרו כלא חיוניים נסגרו לתקופה ממושכת ובעליהם חששו ממעשי ביזה. כמו כן, התקהלויות של צעירים בשעות הלילה כרוכות לא פעם בשתייה חריפה, מעורבות מעשי קונדס וונדליזם, וכן קטטות בין חבורות רחוב. בשונה מתקופות שגרה בהן יש מיעוט סיורים של המשטרה ביישובים הערביים, בתקופת הקורונה, הייתה עלייה בסיורים הליליים הן מבחינת התדירות והן מבחינת מספר הניידות שהשתתפו בסיורים לאכיפת הנחיות משרד הבריאות ולשמירת הסדר הציבורי. ניכר כי פעולה זו השיגה את מטרתה: מנעה ו/או טיפלה במקרים של התקהלויות, לרבות כאלו שהיה בהן פוטנציאל להתנהגות אלימה, ושמרה על הרכוש והעסקים.

הטלת סגר על יישובים נגועים בקורונה - הטלת סגר מוחלט על יישובים נגועים בקורונה, היווה אתגר נוסף ומשמעותי שעמד בפני המשטרה. ביישובים לגביהם התקבלה החלטה על סגר (ביניהם דבוריה, שבלי-אום אל-גנם, ג'סר אל-זרקא, דיר אל-אסד, חורה), המשטרה סגרה בהצלחה וללא עימותים את הכניסות הראשיות וגם את המעברים בין היישובים.

הסברה של הוראות משרדי הממשלה - ריבוי ההוראות והתדירות הגבוהה של פרסומן והשתנותן גרמו בלבול בקרב הציבור בכלל, כולל בחברה הערבית. על אף שבאופן פורמלי תפקיד המשטרה היה אכיפת התקנות על ידי אזהרה וענישה, היה לה תפקיד נוסף שהוגדר בשיתוף עם ראשי הרשויות המקומיות ופיקוד העורף, במסגרת ועדות החירום היישוביות: להיות גורם מסביר. שוטרים התבקשו להסביר לאנשים ולבעלי עסקים את ההוראות אותן היה עליהם למלא, להבהיר להם מה מותר ומה אסור במסגרת ההוראות העדכניות לאותה עת, כל זאת ללא שימוש באמצעי ענישה.

ההנחיות לשוטרים בשטח היו להפעיל אמצעי ענישה רק במקרים של סירוב מכוון להיענות להנחיות או הפרות חוזרות שלהן.⁴⁶

פעולות פיקוד העורף

פיקוד העורף פועל בשגרה להכנת הרשויות המקומיות לחירום. הפיקוד מקיים, בין היתר, מערכת אימונים תלת שנתית לרשויות המקומיות, הכשרות לבעלי התפקידים ברשויות באמצעות המרכז הלאומי לאיתנות, קידום מוכנות באמצעות רכש אמצעים לחירום, חלוקת דפי הסברה ומידע לציבור בנושאי חירום בשפה הערבית. פיקוד העורף מפעיל בשגרה ובחירום יחידות קישור ("יקל"ר) לרשויות המקומיות, שייעודן הוא לעזור להן בביצוע משימותיהן בחירום, לסייע בקיום רציפות תפקודית ביישוב, ולקשר בין צרכי הרשות לפקע"ר ומשרדי הממשלה. היקל"ר הינו חלק אינטגרלי מהרשות, ובדרך כלל מפקדי היחידה וחייליה הם תושבי הרשות המקומית או רשות סמוכה.⁴⁷

עיקרי הפעילות של פקע"ר בחברה הערבית במהלך ימי הקורונה:

סיוע לרשויות המקומיות בניהול המשבר - יחידות ה-יקל"ר הובילו את פעולת כוחות פיקוד העורף ביישובים הערביים. היחידות ביצעו פעולות זיהוי והערכת מצב יישובית לאיתור סממנים של הידבקות ועקבו באופן שוטף של התפשטות הנגיף. בעקבות ההערכה היומית, ה-יקל"ר היישובי ביצע שיקוף תמונת מצב למפקדת הנפה/המחוז לצורך התייעצות, הצלבת נתונים וקבלת החלטות. במקביל, תמונת המצב הועברה לפרנסי היישובים ולמשטרה במסגרת הדיונים היומיים בוועדת החירום היישובית, בראשה עמד ראש הרשות, ואשר כללה ראשי מחלקות חיוניות ברשות (כוח אדם, גזברות, חינוך, רווחה), בנוסף לנציגי פיקוד העורף והמשטרה. בחלק מהמקומות, דוגמת דיר אל-אסד, ל-יקל"ר היה תפקיד מכריע באבחון מוקדם של תחילת התפשטות נגיף הקורונה, ובהכוונה מהירה להתערבות אפקטיבית ברמה היישובית שתמנע המשך התפשטות של הנגיף ביישוב וליישובים סמוכים. כל זאת, בלי לקחת את מושכות הובלת ניהול המשבר לידיה אלא השארתו בידי ראש הרשות. הגישה ששיקפו אנשי פיקוד העורף: בידינו הידע והניסיון בניהול משברים, אך אנו כאן כדי לעזור בניהול ולא כדי לנהל את האירוע במקום הרשות. על בסיס הידע והמידע שסיפקה ה-יקל"ר, התקבלו החלטות במסגרת ועדת החירום היישובית, וראשי הרשויות הוציאו הוראות לפעולה לעובדי הרשות והנחיות להתנהגות הנדרשת מהתושבים.⁴⁸

46 יואב זיתון, "פסוקים מהקוראן וסרטוני סלבס ערבים: היערכות קורונה של פיקוד העורף לרמזאן", YNET, 16 באפריל 2020, <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5715736,00.html>

47 "ספר יחידה - היקל"ר (יחידת קישור לרשות המקומית)" - באתר פיקוד העורף:

https://www.oref.org.il/sip_storage/FILES/1/941.pdf

48 "כך מסייע צה"ל למגזר הערבי", ישראל היום, 15 באפריל 2020, <https://www.israelhayom.co.il/article/751743>

הסברה בשפה הערבית – פעילות ההסברה מטעם פיקוד העורף התבצעה דרך פורטל החירום הלאומי בערבית, אשר הושק ב-7 באפריל 2020 ואפשר הנגשת המידע של משרדי הממשלה,⁴⁹ וכן בדף הפייסבוק שנפתח ב-18 באפריל 2020. אתר האינטרנט בערבית היה עשיר בתכנים חשובים ורלוונטיים בשפה פשוטה והוא התעדכן כל העת בקצב ההתפתחויות. האתר סיפק הצעות להורים לפעילויות עם הילדים, סרטוני הפגה ופנאי לילדים, מידע על דרכי התמודדות עם השהייה הממושכת של הילדים מול המסכים; מידע על קשיי המתגברים בעת ההסגר; עצות לבעלי לקויות ומגבלות; מידע לגבי זכויות עובדים, אלימות במשפחה, פנאי במסגרת ההסגר, כיצד לעבור את חודש רמדאן בצל הקורונה, הסבר על התו הסגול, הנחיות לגבי החזרה לבתי הספר, החזרה לחיים בצל הקורונה. חלק ניכר ממידע זה פורסם בדף הפייסבוק של פיקוד העורף בערבית. בנוסף להסברה באינטרנט, אנשי פיקוד העורף חילקו עלונים וחוברות הסברה בחלק מהיישובים הערביים, סיפקו שלטי מידע להעלאת המודעות בקרב הציבור לתלייה ופרסום במרחב הציבורי, וכן הנחו את הרשויות המקומיות בתכנון ההסברה במישור המקומי, דרך אתרי ועמודי הפייסבוק של הרשויות ו/או ראשיהן. בין השאר, הם הנחו את הרשויות לגייס אנשי דת מקומיים לקרוא לציבור אשר שוהה בבתים להישמע להנחיות, לחזק את רוחו ולהעלות את המורל שלו.

סיוע למשטרה בהתוויית האכיפה על ידי שיקוף תמונת המצב היישובית – היקל"ר היה הגורם העיקרי שסיפק את המידע הרלוונטי לגבי תמונת המצב היישובית, מצב התחלואה, התפשטות הנגיף באזור ו/או ביישוב. בהתאם לכך, לפיקוד העורף היה תפקיד מרכזי בהתוויית פעולות האכיפה בישובים הערביים, ואפשר לקיים שמירתה מאוזנת ומתונה יחסית ביישובים לא נגועים והידוק השמירה ביישובים בסיכון או שכבר הוגדרו כנגועים. כמו כן, קציני וחיילי פקע"ר סייעו למשטרה במשימות אכיפת ההסגר במקרים מסוימים אך הקפידו על "פרופיל נמוך" בפעילות זו, ונמנעו מחיכוך בלתי רצוי עם אזרחים.

הגשת סיוע לאוכלוסיות נזקקות – פיקוד העורף סיפק עשרות אלפי חבילות מזון לרשויות המקומיות הערביות כסיוע לאוכלוסיות נזקקות. נוכח הסגר המלא שהיה בחלק מתקופת המשבר. חלוקת המזון התבצעה על ידי חיילים של פיקוד העורף במדי צה"ל. בניגוד לחברה היהודית, רק חלק קטן מהסיוע כוון לאוכלוסיית הקשישים נוכח

49 אתר פיקוד העורף בערבית: <https://info.oref.org.il/12402-ar/Pakar.aspx>

מיעוט בקשישים חסרי עורף משפחתי בחברה הערבית. בכל אופן, הרשויות קיבלו תקציב ייעודי לקשישים דרך משרד הרווחה והם טופלו על ידי לשכות הרווחה ועובדי הרשויות המקומיות שעבדו בתקופת החירום בתור עובדי רשות חיוניים.⁵⁰

שיתוף-הפעולה של החברה הערבית והנהגתה עם כוחות הביטחון

פעילות המדינה בישובים הערביים במסגרת המאמצים לבלום את התפשטות מגפת הקורונה התקיימה תוך תיאום רצוף בין משרדי הממשלה, מד"א, משטרת ישראל ופיקוד העורף, לבין הרשויות המקומיות, ועד ראשי הרשויות, המנהיגות הפוליטית, החברה האזרחית והאוכלוסייה.

ההתארגנות הפנימית המהירה של החברה הערבית, ושיתוף הפעולה שקיימו מרכיביה עם רשויות המדינה, היו חסרי תקדים. החברה הערבית פעלה במשבר בצורה מתואמת, כקולקטיב המורכב מנציגי המנהיגות הארצית, ההנהגה הפוליטית, ראשי הרשויות המקומיות וארגוני חברה אזרחית. נקבע ועד חרום לאומי שפעל מתוך חדר מצב בשפרעם. ועד זה עקב באופן שוטף אחר נתוני התחלואה בישובים הערביים, קיים שיתוף-פעולה עם משרדי הממשלה וכוחות הביטחון, ייצג בפניהם את צרכי הרשויות המקומיות והאוכלוסייה, קרא לציבור להישמע להנחיות משרד הבריאות ונתן גיבוי מלא לפעילות כוחות הביטחון בישובים. ארגוני החברה האזרחית הפעילו בצורה מאורגנת מתנדבים רבים, ואנשי עסקים בעלי הון תרמו כסף לציוד ומזון.

איימן סייף, לשעבר מנהל הרשות לפיתוח כלכלי בחברה הערבית במשרד לשוויון חברתי, מונה לעמוד בראש מנהלת הקורונה במשרד הפנים לטיפול במשבר בחברה הערבית. הוא פעל בתאום עם חדר המצב בשפרעם ועם מרכז השליטה הלאומי למאבק בקורונה בתל השומר (ה-משל"ט), שם הוצב עו"ד רסול סעדה כנציג החברה הערבית. בדרך זו התאפשרה העברת תמונת מצב עדכנית לגבי התחלואה ביישובים הערביים למטה לביטחון לאומי ולשאר הגורמים האחראים. משרד הפנים סייע בהקמת חדר המצב והקדים להעניק לרשויות המקומיות מענקי איזון ופיתוח על מנת שיוכלו לשמור על רציפות תפקודית ולהמשיך ולספק לתושבים שירותים חיוניים.

⁵⁰ מערכת אתר צה"ל, "פעולות הסיוע של צה"ל במגזר הערבי", 15 באפריל 2020, <https://www.idf.il> מאמרים/קורונה/פעולות-הסיוע-של-צהל-במגזר-הערבי

הציבור הערבי שיתף פעולה וגילה אחריות אזרחית ראויה ביישום הנחיות משרד הבריאות וגופי האכיפה. המנהיגות הפוליטית (הרשימה המשותפת), המנהיגות הדתית והמועצה האסלאמית לפסקי הלכה, רופאים ואנשי צוות רפואי ערבים, וכן ארגוני חברה אזרחית, נרתמו להגברת המודעות בקהילה ומילאו בכך תפקיד חשוב. מקרה חריג אירע בישוב חורה בנגב, כאשר דווקא עם דעיכת המגפה, התרחשה (בתחילת מאי 2020) התפרצות מחודשת של המחלה והידבקות המונית כתוצאה מקיום חתונה רבת משתתפים בניגוד להוראות משרד הבריאות. התפרצויות דומות התרחשו בכמה ישובים ערביים נוספים.

במהלך משבר הקורונה הפעילה התנועה האסלאמית הדרומית, המיוצגת בתוך הרשימה המשותפת על ידי "הרשימה הערבית המאוחדת (רע"מ)", את ועדת ההצלה של התנועה בפריסה ארצית. ועדה זו כללה מערך חירום עם מאות מתנדבים ועשרות מוקדים אשר סיפקו סיוע מגוון לאוכלוסיות נזקקות בחברה הערבית, הן באופן עצמאי והן בשיתוף עם חלק מהרשויות המקומיות. הוועדה פעלה בתיאום עם ועד החירום הארצי של ועדת המעקב וועד ראשי הרשויות, והגישה סיוע ליישובים שהיו זקוקים לכך מבלי להבחין בין מוצא, דת ולאום. כך למשל, העמותה סייעה לתושבים יהודים בלוד ולתושבים דרוזים בבית ג'ן. באף מקרה לא התקיים שיתוף פעולה ישיר בין הוועדה לבין כוחות הביטחון. יחד עם זאת, שני הצדדים פעלו מול הרשויות המקומיות באופן שהתאפשר תיאום במתן הסיוע למשפחות הנזקקות. כמו כן, נציג בכיר של התנועה האסלאמית ונציג פיקוד העורף השתתפו בישיבות וועדת ההיגוי של עמותות וארגוני סיוע ומתנדבים ברמה הארצית.⁵¹

ככלל, חברי הכנסת של הרשימה המשותפת נקטו עמדה חיובית ביחס לפעולות המשטרה ופיקוד העורף ביישובים הערביים. ח"כ אחמד טיבי קרא לציבור הערבי (בראיון בחדשות ערוץ 12, 18.4.2020) לשתף פעולה עם הרשויות, לרבות פיקוד העורף. כאשר נשאל אם הוא אומר זאת כרופא, הוא השיב שאמר את הדברים כמנהיג ציבור.⁵² ח"כ אמטאנס שחאדה, יו"ר בל"ד, אמר בראיון רדיו את הדברים המפורשים הבאים בהתייחסו לפעילות כוחות הביטחון ביישובים הערביים: "זה תפקידה של המשטרה... אף אחד לא מתנגד שהמשטרה תמלא את תפקידה האזרחי בתוך היישובים הערביים – היא צריכה לעזור לאוכלוסייה האזרחית ולשמור על הסדר ועל החוק. היינו מעדיפים

51 מתוך שיחה עם מר גאזי עיסא, בכיר בתנועה האסלאמית (הפלג הדרומי), ב-5 יולי 2020

52 עמית סלונים, "ביקורת טלוויזיה", וואלה, 19 באפריל 2020, <https://e.walla.co.il/item/3352490>

שהמטרה תעשה הכול בשיתוף עם הרשויות המקומיות. פיקוד העורף פועל בתאום עם הרשות המקומית: הוא נותן את מארזי המזון לגורמי הרווחה ברשות המקומית ועובדי הרשות עושים את הסיוע בבתים של הקשישים והנזכרים ומוסרים את החבילות".⁵³

ראש הרשימה המשותפת, ח"כ איימן עודה, וחברי הכנסת אחמד טיבי, מנסור עבאס, אמטאנס שחאדה, השתתפו בדיון שקיים שר הפנים (18.4.2020) עם ראשי רשויות ערביות ואנשי משרד הפנים, בנושא תיאום ההיערכות לחודש הרמדאן.⁵⁴ ב-22.4.2020 התקיים דיון בכנסת במסגרת הוועדה להתמודדות עם נגיף הקורונה, בראשות ממלא מקום יו"ר הוועדה, ח"כ ד"ר אמטאנס שחאדה. נושא הדיון היה "הכנות בחברה הערבית להתמודדות עם הקורונה לקראת חודש הרמדאן" והשתתפו בו גם חברי הכנסת מהרשימה המשותפת אוסאמה סעדי (תע"ל) וג'אבר עסאקה (חד"ש).⁵⁵

בישיבה לא הושמעה ביקורת על פעילות כוחות הביטחון ביישובים הערביים מצד אף אחד מחברי הכנסת הערביים. מודאר יונס, יו"ר ועד ראשי הרשויות המקומיות, איימן סייף, הממונה מטעם משרד הפנים על התמודדות עם הקורונה בחברה הערבית, וח"כ אמטאנס שחאדה, עמדו על חשיבות תפקידה של המשטרה ביישובים הערביים במשימות הפיקוח והאכיפה, אך טענו שזמינותה אינה מספיקה. הם דרשו לסייע לרשויות המקומיות בהן אין שיטור עירוני, בשמירה ופיקוח על המרחב הציבורי בחודש הרמדאן באמצעות ניידות פיקוח מקומיות או חברות אבטחה.

סיכום והמלצות

תקופת משבר הקורונה התאפיינה בנוכחות משמעותית רצופה של כוחות הביטחון (משטרת ישראל ופיקוד העורף) ביישובים הערביים, כמו בכלל היישובים בישראל. הנוכחות ביישובים הערביים, במיוחד של חיילים לבושי מדים, היא מופע נדיר שלא נראה כמותו בעשורים האחרונים, מלבד בעת מלחמת לבנון השנייה בקיץ 2006, שבה הנוכחות הצבאית לא זכתה לתהודה ובולטות ציבורית ותקשורתית. גם הנוכחות המשטרתית, שאינה זרה לציבור הערבי (לבטח ביחס לנוכחות פיקוד העורף), הייתה מאסיבית באופן ניכר לעומת תקופות שגרה.

⁵³ ערן זינגר, "מרחאבית", כאן, רשת ב', 23.4.2020. <https://omny.fm/shows/marhabet/23-4-2020>.

⁵⁴ ידיעה באתר השירותים והמידע הממשלתי, 19 באפריל 2020.

<https://www.gov.il/he/departments/news/news-19-04-2020-1>

⁵⁵ פרוטוקול מס' 28 של הוועדה המיוחדת בעניין ההתמודדות עם נגיף הקורונה, יום רביעי, 22 באפריל 2020.

https://www.nevo.co.il/law_html/law103/23_ptv_569362.htm

פעולות רשויות המדינה ביישובים הערביים בימי הקורונה, לרבות פעולות הסיוע בתחום הבריאות, אכיפת הנחיות הבריאות, הגשת סיוע הומניטרי לנזקקים וחלוקת מארזי מזון, וכן הנגשת פורטל החירום הלאומי בשפה הערבית, התקיימו תוך תיאום ברמה הארצית והמקומית בין משרדי הממשלה, מד"א, משטרת ישראל ופיקוד העורף, לבין המנהיגות הערבית הארצית וראשי הרשויות המקומיות. כך, בימי הקורונה התגלו משטרת ישראל ופקע"ר בעיני החברה הערבית כגופים אפקטיביים והוגנים, הדואגים לסדר ולשלום הציבור ביישובים הערביים וביישובים היהודיים באותו אופן.

הניתוח המובא במאמר זה מלמד על הדברים הבאים:

- א.** תיאום פעילותם של כוחות הביטחון עם ראשי הציבור הערבי והמנהיגות הארצית והמקומית, לרבות המנהיגים הדתיים, היתה משמעותית לגיוס הציבור להישמע להנחיות משרד הבריאות והוראות משרדי הממשלה במהלך תקופת החירום.
- ב.** תחושת השוויון בהפעלת תקנות והוראות החירום כלפי כל אוכלוסיית המדינה, יהודים, ערבים וזרים, מסייעת לבניית האימון כלפי כוחות הביטחון.
- ג.** תגבור כוחות המשטרה ונוכחותם ביישובים הערביים הינה יעילה בשמירה על הסדר הציבורי ומניעת התפתחותן של התקהלויות לאירועי אלימות.

פעילות המשטרה ביישובים הערביים במסגרת המאבק בקורונה, שהתקבלה בברכה וזכתה להערכה מצד החברה הערבית והנהגתה הארצית והמקומית, עשויה, בתנאים מסוימים, להביא למיתון ה"דם הרע" ואולי אף לתפנית חיובית ביחסים שבין החברה הערבית למדינה. לכך חשיבות רבה, במיוחד נוכח גל הפשיעה והאלימות בחברה הערבית שלא שכך גם בתקופת הקורונה. ניתן לקבוע על רקע זה, כי שיקום הלגיטימציה ואמון הציבור הערבי במשטרת ישראל וקיום שיתוף פעולה עמה – אפשריים ומועילים לציבור הערבי עצמו. יעדים חשובים אלה ניתנים להשגה במידה והחברה הערבית ומנהיגיה יגיעו להכרה שמשטרת ישראל מחויבת לקיים ביישוביה שיטור ואכיפה שוויוניים (Equality in Policing) בימי שגרה ולא רק בעתות חירום. זו הזדמנות חשובה למשטרת ישראל לפרוס תחנות ולקיים נוכחות ביישובים הערביים, באותו סדר גודל כמו ביישובים היהודיים.

ניתן להניח עוד, כי הרושם החיובי שהותירה פעילותם של כוחות הביטחון בישובים הערביים בימי הקורונה, עשויה לחזק את המגמה הקיימת בעשור האחרון של עלייה בשיעור התגייסותם של בני ובנות החברה הערבית לשירות הלאומי-אזרחי. רוב המתנדבים בחברה הערבית לשירות זה מוצבים ביישוביהם ועוסקים בסיוע לאוכלוסייה המקומית. חלק מהם מוצבים בבתי חולים ובתי משפט, וכן ממלאים מגוון תפקידים בתחומי החינוך, הרווחה, הבריאות, בסיוע לקשישים, בחינוך למניעת אלימות, והשתלבות בכוחות ההצלה והחירום. ברור כי מגמה חיובית זו תהיה תלויה במידה רבה בגישה הכללית שתתפתח במדינה – בממסד ובציבור הרחב – כלפי החברה הערבית בישראל.